

healthcare-saving upbringing. This research does not exhaust all aspects of the problem of healthcare-saving education of students in schools in Finland.

Finnish schools are a comfortable environment built on the principles of humanism. Equality and respect for all participants in the process have become the starting point for Finnish success.

Key words: *health-saving education, Finnish schools, general schools, introduction, physical education, students' health, Finland, organizational and pedagogical principles, progressive Finnish experience.*

УДК 81'42(09)“19/20”(410)

Ольга Комочкова

Хмельницький національний університет

ORCID ID 0000-0001-7387-1729

DOI 10.24139/2312-5993/2017.06/012-025

РОЗВИТОК ЛІНГВІСТИКИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті розглянуто проблему розвитку лінгвістики у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття у Великій Британії. У ході наукового пошуку розглянуто матеріали наукових праць провідних британських науковців (Дж. Вомзлі, Дж. Лайонза, Р. Хадсона та ін.). Автор проаналізувала діяльність британських лінгвістичних організацій, зокрема Асоціації лінгвістики Великої Британії, Філологічного товариства, Британської асоціації прикладної лінгвістики. На основі історичного аналізу автор визначила чотири етапи розвитку лінгвістики у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття у Великій Британії.

Ключові слова: *лінгвістика, Велика Британія, Філологічне товариство, Асоціація лінгвістики Великої Британії, Британська асоціація прикладної лінгвістики.*

Постановка проблеми. Лінгвістика виникла у зв'язку з практичними потребами людей і тісно пов'язана з появою писемності, за різними оцінками, протягом V–II тис. до нашої ери на території Стародавнього Сходу. Одним із перших лінгвістичних доробків вважаються шумерські глоси (I ст. до н. е.), а серйозним науковим досягненням є формальна граматики санскриту давньоіндійського вченого Паніні (V ст. до н. е.). Сама ж лінгвістика почала формуватися як окрема наука лише у XVII–XVIII століттях, що зумовлено її надзвичайною складністю й відсутністю достатніх знань про мову – об'єкт цієї науки.

Таким чином, лінгвістика – це наука про мову, її суспільну природу і функції, внутрішню структуру, закономірності функціонування та історичний розвиток [1]. Уперше термін «лінгвістика» було використано в середині XIX століття, оскільки саме в цей період зародився новий лінгвістичний підхід до вивчення мови, який значно відрізнявся від традиційного філологічного. Так, філологія та лінгвістика є окремими

науками, оскільки перша вивчає мову і літературу в симбіозі, а друга досліджує природу та властивості мов, намагається зрозуміти, як побудована мова, як вона розвивається, чим мови відрізняються одна від одної, як дитина засвоює мову в дитинстві тощо. Зокрема, у Британській енциклопедії (Encyclopaedia Britannica) зазначено, що філолог досліджує історичний розвиток мов за допомогою письмових пам'яток у контексті літератури та культури. Водночас лінгвіст приділяє більше уваги сучасним мовам і проблемам їхнього аналізу в певний період розвитку [6].

Варто відзначити той факт, що лінгвістику було офіційно визнано самостійною науковою галуззю в 1928 році в Гаазі на Міжнародному конгресі лінгвістів (International Congress of Linguists). Натомість філологія перетворилася на «мовні студії» (language studies) [29]. Отже, історія лінгвістики порівняно коротка, оскільки вона стала явищем професійної діяльності лише у ХХ столітті, а у Великій Британії – у другій половині ХХ століття.

Аналіз актуальних досліджень. У ході наукового пошуку розглянуто матеріали наукових праць Р. Боршлі (2002), Дж. Вомзлі (2011), Р. Інгема (2002), Р. Квірка (2002), Б. Кокса (1991), Н. Колінджа (2002), Д. Кристала (2002), Дж. Лайонза (2002; 2006), Ф. Маршала (2004; 2006), П. Метьюза (2002), Р. Мітчелла (1997), Ф. Пальмера (1994; 2002), К. Перери (1984), Р. Робінза (1985), Н. Сміта (2005), М. Стабза (1986; 1989), Р. Хадсона (1983; 2004; 2007), Е. Хокінза (1987; 1996), М. Холідея (2002; 2007) та ін.

Мета статті полягає у виявленні особливостей розвитку лінгвістики у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття у Великій Британії.

У статті були використані такі **методи дослідження**: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація.

Виклад основного матеріалу. До Другої світової війни лише в Кембриджському та Оксфордському університетах функціонували кафедри порівняльної філології (comparative philology), кафедра фонетики (phonetics) – у Лондонському університетському коледжі, яку протягом 1921–1949 рр. очолював видатний фонетист Деніел Джонс (Daniel Jones). З 1932 року на факультеті східних та африканських студій Лондонського університету існувала кафедра загальної лінгвістики (general linguistics), яку з 1941 р. очолював провідний британський лінгвіст, основоположник Лондонської лінгвістичної школи (London School of Linguistics) Джон Руперт Ферс (John Rupert Firth).

Ф. Палмер (F. Palmer) та Ф. Маршал (F. Marshall) зазначають, що Дж. Ферс став першим у країні професором у галузі загальної лінгвістики [7; 18; 21]. Згодом з'являються Ангус Макінтош (Angus McIntosh) – перший професор у галузі англійської мови та загальної лінгвістики в Единбурзькому університеті (1948 р.) та Алан Струод Кемпбел Рос (Alan Strode Campbell Ross) – перший професор у галузі лінгвістики в Бірмінгемському університеті (1951 р.) [18]. А. Макінтош створив та очолював найпотужнішу кафедру

англійської мови у світі, а в 1952 році він заснував Інститут досліджень історичної діалектології, який у 2013 році було реорганізовано в Центр досліджень історичної лінгвістики імені Ангуса Макінтоша. Крім того, лінгвістичні дослідження активно проводилися також у Дархемському, Кембриджському та Хальському університетах [3; 24].

Вищезгадані науковці називали себе «лінгвістами» або «загальними лінгвістами», принаймні частково ототожнюючи себе з фахівцями-лінгвістами зі Сполучених Штатів Америки, де, варто зазначити, лінгвістика вже багато років вважалася самостійною наукою й активно розвивалася.

Цікаво, що наприкінці 1950-х рр. лінгвістику вивчали здебільшого здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти, водночас майбутнім бакалаврам викладалися окремі лінгвістичні модулі. Однак, протягом наступного десятиріччя лінгвістика виокремилася в спеціальність для професійної підготовки фахівців із вивчення однієї або більше дисциплін (single- and joint-honours degrees) [22]. Так, факультет економіки Лондонського університету пропонував комбіноване вивчення лінгвістики та інших наук, Редінгський університет – поглиблене вивчення лінгвістики. Така тенденція продовжувалася протягом 1970-х років.

Нарешті в 1959 році засновано Асоціацію лінгвістики Великої Британії – АЛВБ (The Linguistics Association of Great Britain), оскільки виникла потреба в національній організації, яка б представляла інтереси лінгвістики на теренах країни і за кордоном. Перша зустріч Асоціації відбулася на факультеті східних та африканських студій Лондонського університету, у якій взяли участь 25 науковців. На жаль, неможливо проаналізувати діяльність АЛВБ у перші роки після її заснування, оскільки архівні матеріали містять дані, починаючи з 1963 р.

На нашу думку, варто додати декілька слів про креативних та амбітних членів Лінгвістичного гуртка Хальського університету (Hull Linguistic Circle), які, власне, сприяли появі Асоціації. Цей гурток був організований Джефрі Елісом (Jeffrey Ellis), викладачем кафедри німецької мови Хальського університету, який згодом став першим Президентом АЛВБ. Головне завдання гуртка полягало в тому, щоб «організовувати інтенсивні дискусії фахівців із лінгвістики принаймні двічі на рік» [22, 121]. Крім того, Дж. Еліс був членом лінгвістичного товариства британської комуністичної партії разом із провідними лінгвістами Майклом Холідеєм (Michael Halliday), Денісом Бергом (Dennis Berg) – першим скарбником АЛВБ, Жаном Уром (Jean Ure), Тревором Хіллом (Trevor Hill), Пітером Векслером (Peter Wexler) та іншими.

На думку британського вченого Річарда Хадсона (Richard Hudson), існував певний зв'язок між Лінгвістичним гуртком і групою вищезгаданих науковців, оскільки більшість із них згодом приєдналися до АЛВБ і брали участь у засіданнях Асоціації. Британський освітянин, лінгвіст, другий

президент АЛВБ Невіл Коліндж (Neville Collinge) писав про те, що протягом чотирьох-п'яти років конференції, організовані лінгвістами Хальського університету, відвідували фахівці з Лондона, Манчестера, Дарема, Ньюкасла та ін. [3].

Водночас новостворена Асоціація конкурувала з Філологічним товариством – ФТ (Philological Society), яке розпочало свою історію ще в 1842 році і найбільшим досягненням якого є укладання та публікація Оксфордського словника англійської мови (Oxford English Dictionary) [17]. Як правило, членство у Філологічному товаристві було обов'язковим для багатьох лінгвістів у першій половині ХХ століття. За загальним визначенням, термін «філологія» передбачав дослідження феномену мови в контексті літератури. Джон Лайонз (John Lyons) зазначає, що ФТ спрямовувало свою діяльність на вивчення «структури, спорідненості та історії мов» [16, 11]. Серед учасників Товариства тривалий час дійсно були найвидатніші британські лінгвісти, зокрема Дж. Ферс, який з 1930-х рр. брав активну участь у житті Товариства, сприяв його затвердженню як основного британського форуму для обговорення проблем тогочасної структурної лінгвістики тощо. Іншими словами, Філологічне товариство цілком задовольняло навчально-наукові запити фахівців із дескриптивної і теоретичної лінгвістики [16].

Головна відмінність між АЛВБ та ФТ полягає в їхніх соціальних, організаційних та географічних особливостях. Щорічна програма ФТ розрахована на сім засідань, під час яких фахівці обговорюють одне дослідження; засідання зазвичай проводяться в Лондоні, Оксфорді або Кембриджі. Наукові розвідки, представлені на засіданнях ФТ, як правило, публікуються в журналі Товариства – «Transactions of the Philological Society».

Натомість Лінгвістичний гурток Хальського університету організовував зустрічі двічі на рік і давав науковцям можливість ознайомити зі своїми напрацюваннями, тим самим сприяючи соціальній взаємодії між колегами. За словами М. Холідея, «це були перші наукові конференції, де кожен мав змогу презентувати результати власних досліджень перед широкою аудиторією та взяти участь у дискусіях» [7, 121]. Така форма зустрічей виявилася надзвичайно популярною серед фахівців із лінгвістики, що, на думку Р. Хадсона, й уможливило існування Асоціації лінгвістики Великої Британії поряд із Філологічним Товариством [11].

Варто зазначити, що найвагомий внесок у розвиток потенціалу лінгвістики у Великій Британії Асоціація здійснила саме завдяки систематичній організації наукових конференцій. Важливим є той факт, що організатори намагалися залучити якомога більше учасників, зокрема аспірантів-лінгвістів, тому організаційні внески визначалися згідно із платоспроможністю середньостатистичного британського освітянина. Перші конференції, організовані Асоціацією, традиційно проводилися в

Хальському університеті, однак згодом організаційний комітет ухвалив процедуру відбору місця зустрічі, яка охоплювала всі британські університети, і таким чином сприяв мобільності фахівців-лінгвістів із різних регіонів країни. Додамо, що кількість учасників конференцій варіювалася. Так, протягом декількох десятиріч цифра становила від 70 та 120 учасників. Визначальним фактором виступав рейтинг вищого навчального закладу, де проходила зустріч. У 2002 році організаційний комітет вирішив змінити тривалість конференції з двох до чотирьох днів, що значно збільшило кількість учасників [11].

Істотним досягненням конференцій Асоціації протягом 1960–1970 рр. був поділ на секції, так звані «section-meetings». Р. Хадсон зазначає, що програма конференції 1972 року містила такі секції: «Онтолінгвістика та клінічна лінгвістика», «Методика викладання рідної мови», «Методика викладання іноземної мови», «Семантика», «Історична лінгвістика», «Стилістика» [11].

У 1975 році Асоціація лінгвістики Великої Британії спільно з Лінгвістичним товариством Європи (Societas Linguistica Europea) організувала конференцію, де вперше започатковано традицію запрошувати гостя-спікера. Згодом ця роль була офіційно перейменована на «лектора Асоціації лінгвістики». Варто зазначити, що Асоціація запровадила майстер-класи (workshops) або так звані тематичні зібрання (teach-ins), під час яких учасники мали змогу подискутувати на тему виступу запрошеного лектора. Успішною інновацією також стала організація «мовних майстер-класів» (language tutorials). На такий крок британських фахівців надихнув виступ видатного австралійського лінгвіста Ніколаса Еванса (Nicholas Evans) в Австралійському лінгвістичному інституті на тему мови Малаялі. Таким чином, АЛВБ регулярно проводить мовні майстер-класи, присвячені структурним і соціально-історичним аспектам непоширених мов [11].

Зрештою, слід відзначити ще одну інновацію Асоціації лінгвістики Великої Британії – тематичні сесії (themed sessions). За словами Р. Хадсона, тематична сесія – це, як правило, заздалегідь запланована двогодинна дискусія, присвячена двом-трьом рукописам із певної теми. Такі сесії були передбачені під час засідань секцій у перші роки діяльності Асоціації, однак згодом їх було трансформовано в семінари, під час яких фахівці обговорювали різноманітні нагальні потреби лінгвістики, як-от: альтернативні шляхи боротьби з безробіттям серед лінгвістів або фонологічну теорію. Водночас тематичні сесії були спрямовані на ознайомлення учасників із особливостями нових на той час лінгвістичних галузей, яскравим прикладом яких є педагогічна лінгвістика (educational linguistics) [11; 12; 27].

Безумовно важливим кроком в історії Асоціації лінгвістики Великої Британії було ухвалення рішення щодо започаткування власного наукового періодичного видання «Journal of Linguistics» у 1964 році за ініціативи Майкла Блека (Michael Black) [3], який «відігравав важливу роль у розвитку лінгвістики у Великій Британії, починаючи з 1960-х рр.», як справедливо зазначив Дж. Лайонз [15]. Видання швидко зарекомендувало себе як провідний міжнародний журнал у галузі лінгвістики. Очевидно, що таким чином Асоціація значно зміцнила свої позиції, оскільки стала гідним конкурентом Філологічному товариству і, найважливіше, Американській лінгвістичній асоціації (Linguistic Society of America) [24].

Перші випуски журналу можна охарактеризувати як «відкритий обмін теоретичними поглядів науковців», із-поміж яких варто згадати видатних американських лінгвістів Ноама Хомського (Noam Chomsky), Моріса Хале (Morris Halle), Фреда Хаузхолдера (Fred Householder) та ін. Інтегративна та поліпарадигмальна спрямованість журналу завжди виокремлювала його серед інших періодичних видань такого зразка. Крім того, на відміну від Філологічного товариства, Асоціація лінгвістики Великої Британії надала цілковиту автономію новоствореному журналу, залишаючи за собою право обирати лише членів редакційної колегії. Цікаво, що редакційна колегія журналу включає в себе здебільшого фахівців із-за кордону [2; 15; 19].

Отже, у «Journal of Linguistics» публікували свої наукові доробки не лише учасники конференцій, а й усі бажаючі, незалежно від того, чи були вони членами Асоціації. У 1993 році в Асоціації ухвалили рішення щодо запровадження посади редактора-рецензента (Review Editor). Першою на цю посаду було призначено Меггі Талерман (Maggie Tallerman) – професора в галузі лінгвістики Ньюкаслського університету; у 2005 році її замінив Керстін Хоуг (Kerstin Hoge) – викладач німецької мови Оксфордського університету. Зауважимо, що на початку існування журналу головний редактор здебільшого власноруч обирав рукописи для публікації [11]. Однак згодом кількість поданого матеріалу значно зросла, тому вирішили застосовувати міжнародні стандарти сліпого рецензування (blind peer-review) з метою усунення випадків неякісної практики наукових досліджень і забезпечення узгодження й дотримання балансу інтересів авторів, читачів, редакційної колегії, рецензентів та установи, у якій виконувалося дослідження. На нашу думку, це свідчить про сучасний європейський підхід британських лінгвістів-освітян до розвитку технологій лінгвістичних досліджень, оскільки вже тоді він урахував тенденції інтернаціоналізації, транснаціоналізації, глобалізації, інтеграції, інформатизації тощо.

Наступним результатом реалізації інноваційної діяльності Асоціації стало ухвалення формальної конституції 1976 року, з подальшим її переглядом у 1987, 1990 та 2008 рр. Згідно з конституцією, «кожна людина,

яка цікавиться лінгвістикою та дотичними до неї науками, уповноважена стати членом Асоціації лінгвістики Великої Британії» [11, 12].

Водночас керівництво Асоціації вирішило не обмежувати співпрацю з учасниками лише за допомогою конференцій, тому в 1972 році ухвалено рішення щодо започаткування «British Linguistics Newsletter» – щомісячника, присвяченого проблемам лінгвістики. Однак із появою інформаційно-комунікативних технологій, зокрема електронного листування, потреба у щомісячнику зникла, таким чином, у 1997 році він припинив своє існування. Натомість мережа Інтернет відкрила перед Асоціацією безліч можливостей для спілкування з фахівцями-лінгвістами з усього світу, зокрема було створено офіційний сайт Асоціації.

Зауважимо, що Асоціація лінгвістики Великої Британії – не єдина організація, яка спрямовує свою діяльність на розвиток лінгвістики як науки. Як зазначалося вище, у 1842 році було засновано Філологічне товариство; 1958 року було створено Британську асоціацію вчених-фонетистів – БАВФ (British Association of Academic Phoneticians) [20]. Однак наукові розвідки свідчать про те, що саме започаткування Асоціації лінгвістики сприяло появі інших організацій, покликаних розкривати нові можливості для розвитку науки. Варто зазначити, що з огляду на зростаючу потребу в нових методиках викладання мов, керівництво АЛВБ організувало тематичну секцію, присвячену проблемам прикладної лінгвістики, проте згодом така ініціатива не виправдала себе, оскільки нова міждисциплінарна галузь знань вимагала значно більшого простору для свого розвитку. Таким чином, у 1967 році було створено Британську асоціацію прикладної лінгвістики – БАПЛ (British Association of Applied Linguistics), яка досліджувала проблеми викладання англійської мови як рідної і другої іноземної, інших мов, білінгвізму тощо [20].

Втім, БАПЛ за кількістю учасників конференцій є більшою – 800 і 300 відповідно. Це можна пояснити тим, що більшість із її учасників займається проблемами мовної освіти, а конституція асоціації передбачає саме розвиток та імплементацію новітніх методик викладання мов, дослідження феномену засвоєння мови, зміцнення міждисциплінарних зв'язків прикладної лінгвістики з іншими науками. З одного боку, Асоціація лінгвістики охоплює загальний спектр лінгвістичної науки, що включає в себе не лише теоретичну й описову лінгвістику, а також практичні аспекти феномену мови; з іншого боку, конференції, організовані БАПЛ, часто більш детально сфокусовані на проблемах описової лінгвістики, оскільки, згідно з уявленням лінгвіста Нейла Сміта (Neil Smith), «починаючи з 1980-х років АЛВБ втратила до них інтерес» [26, 15]. Для прикладу, програма конференції БАПЛ 2006 року складалася з секцій, присвячених корпусній лінгвістиці, етнографії мови, варіативності мови (гендерний аспект), психолінгвістиці, білінгвізму, дискурсу, процесу засвоєння рідної мови, регіональним відмінностям мови,

тропів тощо. Натомість сучасні конференції АЛВБ більше зосереджені на структурі мови. Водночас, Британська асоціація прикладної лінгвістики – не єдина організація, яка спеціалізується в окремих лінгвістичних галузях. Варто згадати також Британську асоціацію когнітивної лінгвістики (UK Cognitive Linguistics Association), Симпозіум соціолінгвістики (Sociolinguistics Symposium), Гурток історичної лінгвістики імені Генрі Світа (Henry Sweet Society), Асоціацію французьких мовних студій (Association for French Language Studies) та ін. [11].

У результаті профілізації спеціалізованих лінгвістичних асоціацій постало питання щодо законодавчої підтримки фахівців із лінгвістики. Так, у 1977 році за ініціативи Дж. Лайонза було засновано Британський національний комітет із питань лінгвістики (British National Committee for Linguistics), який представляв інтереси Філологічного товариства, Асоціації лінгвістики Великої Британії та Британської асоціації прикладної лінгвістики [20]. Крім того, до його обов'язків належало налагодження співпраці британських лінгвістів із міжнародними лінгвістичними організаціями та надання консультацій. Комітет організував зібрання двічі на рік; мав власний бюджет (за підтримки Британської академії (British Academy)); членами комісії комітету були щонайменше два представники кожної асоціації, три представники академії, а також директор центру з питань методики викладання мов. Однак у 1984 році він припинив своє існування, оскільки, за словами Р. Хадсона, «масштаби його діяльності не відповідали актуальним запитам лінгвістики та її представників» [11, 17].

У 1980 році група лінгвістів заснувала іншу організацію – Комітет із питань лінгвістики в освіті (Committee for Linguistics in Education), який функціонує і нині. Дії комітету спрямовані на те, щоб дослідити та оцінити, яким чином теоретична і прикладна лінгвістика можуть покращувати якість шкільного навчання та професійної підготовки вчителів. Зібрання комітету слугують своєрідним форумом для обміну інформацією представниками асоціацій та товариств, центром діяльності яких стала лінгвістика в освіті. Учасниками комітету є Асоціація лінгвістики Великої Британії, Британська асоціація прикладної лінгвістики, Департамент освіти (Department for Education), Асоціація мовної підготовки (Association for Language Learning), Асоціація мовної грамотності (Association for Language Awareness), Британська рада (British Council), Асоціація англійської мови (English Association) та ін. Варто зазначити, що наразі комітет працює над чотирма проектами, серед яких Загальнобританська олімпіада з лінгвістики, Кампанія для підтримки співпраці між учителями англійської та інших мов, Програма оцінювання мовних знань учнів, «Лінгвістика – шкільний предмет». У 2014 році Комітет оприлюднив «Словник граматичної термінології», рекомендований для використання вчителями та видавцями навчальної літератури [11].

Варто відзначити позитивний вплив Загальнобританської олімпіади з лінгвістики (UK Linguistics Olympiad) на рівень зацікавленості галуззю серед учнів шкіл. Так історично склалося, що у Великій Британії лінгвістика довгий час вважалася суто академічною, університетською дисципліною, яка практично відсутня на рівні школи. Тому університети та школи спрямовують свою активну діяльність на подолання такого розриву. Незважаючи на те, що проект було започатковано відносно нещодавно – у 2010 році, кількість учасників швидко зростає: 2010 – 560 учасників, 2011 – 1165, 2012 – 1921, 2013 – 2578, 2014 – 2350, 2015 – 2184, 2016 – 2869, 2017 – 4277 [11]. Такі позитивні тенденції свідчать про те, що Олімпіада служить своєрідним «провідником», який є принципово важливим як для лінгвістики, так і для шкіл. З одного боку, школи є потенційними «споживачами» лінгвістичних досліджень; з іншого, – кафедри лінгвістики британських ВНЗ зацікавлені в молодих вискоосвічених, вискорпрофесійних, креативних фахівцях, здатних генерувати нові ідеї та розвивати потенціал лінгвістики як науки.

У 1988 році чотири фінансові комітети Великої Британії – Ради з питань фінансування вищої освіти Англії, Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії – ввели Процедуру оцінювання наукових досягнень (Research Assessment Exercise), яку у 2014 році було перейменовано в Систему оцінювання дослідницького потенціалу (Research Excellence Framework). У зв'язку з цим постала потреба створити новий орган, який би представляв інтереси лінгвістів і філологів [11]. Так виник Комітет об'єднаних організацій з питань лінгвістики (Committee of the Joint Societies for Linguistics). На першому засіданні Комітету ухвалили, що необхідно підготувати список усіх вищезазначених фахівців, які проживають у Великій Британії, і коротко охарактеризувати наукову сферу діяльності кожного, що й було виконано. Безумовно, така ґрунтовна й систематична робота вимагала значних зусиль із боку учасників, однак Комітету так і не вдалося спрямувати свою діяльність на зміцнення позицій кожної з організацій (АЛВБ, ФТ, БАПЛ, БВФ), тому він припинив своє існування в 1992 році. На думку Р. Хадсона, «комітет такого зразка повинен бути надзвичайно гнучким і правильно використовувати ресурси, щоб забезпечити стабільний розвиток та продуктивність кожної зі сторін, які він представляє» [11, 18]. Того ж року було засновано Асоціацію професорів-лінгвістики (Association of Heads and Professors of Linguistics), яка здебільшого представляла кафедри лінгвістики, а не окремі професійні асоціації. Найбільшим досягненням Асоціації стало створення великої бази даних про лінгвістів та кафедри лінгвістики під назвою «DABLING». Однак Асоціація ніколи не позиціонувала себе «речником лінгвістики», тому потреба у її діяльності поступово зникла.

Як свідчать наукові розвідки, саме різнобічність мети вищезазначених асоціацій, неузгодженість професійних кроків їхніх представників, відсутність плідної співпраці заважали продуктивному

функціонуванню вищезгаданих організацій, що й призвело до їхнього зникнення [11; 19; 24]. Однак ця проблема була частково вирішена за допомогою нерегулярних зустрічей, організовуваних іншими органами; наприклад, лінгвістичний підрозділ Британської академії проводив засідання з представниками різних лінгвістичних асоціацій, під час яких обговорювали діяльність комісії з питань лінгвістики в межах Системи оцінювання дослідницького потенціалу. Ми погоджуємося з думкою Р. Хадсона, що таких кроків було недостатньо для того, щоб асоціації мали змогу співпрацювати та створювати програмні документи, які б відображали стратегії їхнього подальшого розвитку [11].

Із 2000 року Асоціація лінгвістики Великої Британії активно співпрацює з державним Центром із питань мов, лінгвістики та регіональних досліджень (Subject Centre for Languages, Linguistics and Area Studies). Так, у 2005 році Центром створено спеціальний підрозділ, який має назву «Стратегічна група з питань лінгвістики» (Linguistics Strategy Group), учасниками якої є здебільшого представники всіх лінгвістичних асоціацій [11]. Стратегічна група покликана здійснювати статистичний моніторинг, підвищувати статус лінгвістики як науки, проводити профорієнтаційну роботу. Варто зазначити, що Асоціація лінгвістики брала активну участь у розробці стандартизованого опису предметної галузі лінгвістики (Subject Benchmark Statement for Linguistics). Додамо, що 2001 року 69 вищих навчальних закладів пропонували 645 освітніх програм професійної підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на зразок «мова і лінгвістика», «історія та лінгвістика» тощо; 16 ВНЗ здійснювали професійну підготовку фахівців за спеціальністю «Теорія лінгвістики» (19 освітніх програм).

На нашу увагу заслуговує ще одна організація – Асоціація бакалаврів-лінгвістів Британії (Undergraduate Linguistics Association of Britain), заснована в 2011 році за ініціативи студентського колективу Товариства лінгвістики та англійської мови Единбурзького університету. Так, Асоціація організовує форум для обговорення проблем лінгвістики британськими студентами; проводить щорічні наукові конференції, де учасники можуть продемонструвати власні дослідження в галузі лінгвістики; розробляє стратегічні напрями реалізації національних інтересів студентів, університетів та професійних організацій. Результати діяльності Асоціації представлено на офіційному сайті організації, а також на сторінці у Фейсбук (інформація систематично оновлюється). Цікаво, що Асоціація бакалаврів-лінгвістів Британії – це єдина організація такого зразка на теренах країни, однак вона є цілком автономною і не пов'язана з іншими професійними організаціями або університетами. На офіційному сайті зазначено про те, що Асоціація є дочірньою організацією Міжнародної асоціації студентів-лінгвістів (International Association for Linguistics Students) [11].

Так, у 1984 році на святкуванні з нагоди 25-річчя заснування АЛВБ видатний британський лінгвіст Роберт Робінс (Robert Robins) підкреслив, що 1945 рік започаткував революційні зміни в політичному, економічному, соціальному та культурному вимірах. Незважаючи на руйнівний вплив Другої світової війни, британським вишам вдалося оптимізувати навчально-виховний процес і водночас задовольнити зростаючі освітні запити нового покоління здобувачів вищої освіти. Лінгвістика, у свою чергу, не залишилася осторонь, оскільки мовознавчі дослідження провідних британських лінгвістів ХХ століття значно активізувалися і спрямовувалися не лише на розкриття потенціалу науки, а також на задоволення нагальних потреб воєнного часу [25]. Таким чином, Асоціація лінгвістики Великої Британії зарекомендувала себе як потужна організація, що дала поштовх розвитку лінгвістики на теренах Великої Британії у другій половині ХХ століття.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, історичний аналіз дав змогу визначити 4 етапи розвитку лінгвістики у Великій Британії:

- I етап – 1928–1958 рр. (офіційне визнання лінгвістики самостійною науковою галуззю; заснування кафедр лінгвістики в університетах; запровадження освітніх програм із професійної підготовки майбутніх фахівців із лінгвістики);

- II етап – 1959–1977 рр. (заснування Асоціації лінгвістики Великої Британії, яка запровадила систематичну організацію наукових лінгвістичних конференцій, інноваційні форми взаємодії учасників конференцій (секції (section-meetings), майстер-класи (workshops), тематичні зібрання (teach-ins), мовні майстер-класи (language tutorials), тематичні сесії (themed sessions)), започаткувала наукове періодичне видання «Journal of Linguistics»; профілізація лінгвістичних асоціацій);

- III етап – 1977–2000 рр. (пошук нових форм взаємодії фахівців із лінгвістики і влади, законодавча підтримка цих науковців (заснування Британського національного комітету з питань лінгвістики, Комітету з питань лінгвістики в освіті, Комітету об'єднаних організацій із питань лінгвістики, Асоціації професорів лінгвістики); неузгодженість професійних кроків представників вищезазначених організацій, що призвела до елімінації більшості з них);

- IV етап – 2000 – наш час (активна співпраця Асоціації лінгвістики Великої Британії з державним Центром із питань мов, лінгвістики та регіональних досліджень; розробка Національного стандарту спеціальності «Лінгвістика»; запровадження Загальнобританської олімпіади з лінгвістики; заснування Асоціації бакалаврів-лінгвістів Великої Британії).

Перспективами подальших досліджень є ретельний аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців із лінгвістики, зокрема змісту та

організаційно-педагогічних засад професійної підготовки фахівців із лінгвістики в університетах Великої Британії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко, С. П. (2006). *Вступ до мовознавства*. К.: Вища школа [Bevzenko, S. P. (2006). *Introduction to linguistics*. Kyiv: Vyshcha shkola.
2. Borsley, R. & Ingham, R. (2002). Grow your own linguistics? On some applied linguists' views of the subject. *Lingua*, 112, 1–6.
3. Collinge, N. (2002). N. E. Collinge. In K. Brown. & V. Law, (Eds.), *Linguistics in Britain: Personal Histories* (pp. 67–77). Oxford; Boston: Wiley.
4. Cox, B. (1991). *Cox on Cox: An English Curriculum for the 1990s*. London: Hodder and Stoughton.
5. Crystal, D. (2002). David Crystal. In K. Brown. & V. Law, (Eds.), *Linguistics in Britain: Personal Histories* (pp. 91–103). Oxford; Boston: Wiley.
6. Crystal, D. (2012). *Philology*. Retrieved from: <https://www.britannica.com/science/philology>.
7. Halliday, M. (2002). M. A. K. Halliday. In K. Brown. & V. Law, (Eds.), *Linguistics in Britain: Personal Histories* (pp. 116–138). Oxford; Boston: Wiley.
8. Halliday, M. (2007). *Language and education*. London: Continuum.
9. Hawkins, E. (1987). *Awareness of language: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Hawkins, E. (1996). *Thirty years of language teaching*. London: CILT Publications.
11. Hudson, R. (2009). A history of the LAGB: the first fifty years. *Journal of Linguistics*, 45, 1–30.
12. Hudson, R. (1983). *Linguistic equality (CLIE Working Paper 1)*. London: Committee for Linguistics in Education.
13. Hudson, R. (2004). Why education needs linguistics (and vice versa). *Journal of Linguistics*, 40, 105–130.
14. Hudson, R. (2007). How linguistics has influenced schools in England. *Language & Linguistics Compass*, 1, 227–242.
15. Lyons, J. (2002). John Lyons. In K. Brown. & V. Law, (Eds.), *Linguistics in Britain: Personal Histories* (pp. 170–199). Oxford; Boston: Wiley.
16. Lyons, J. (2006). William Sidney Allen, 1918–2004. *Proceedings of the British Academy*, 138, 1–36.
17. Marshall, F. (2013). *History of the Philological Society: the early years*. Retrieved from: <http://www.philsoc.org.uk/history.asp>.
18. Marshall, F. (2004). *Review of Linguistics in Britain: Personal Histories, edited by K. Brown and V. Law*. Retrieved from: <http://linguistlist.org/issues/15/15-1555.html>.
19. Matthews, P. (2002). Peter Matthews. In K. Brown. & V. Law, (Eds.), *Linguistics in Britain: Personal Histories* (pp. 200–212). Oxford; Boston: Wiley.
20. Mitchell, R. (1997). *Notes on the History of the British Association for Applied Linguistics 1967–1997*. Retrieved from: https://baalweb.files.wordpress.com/2017/01/history_of_baal.pdf.
21. Palmer, F. (1994). Firth and the London School. In R. E. Asher (Ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics* (pp. 1257–1260). Oxford: Pergamon Press.
22. Palmer, F. (2002). Frank Palmer. In K. Brown. & V. Law, (Eds.), *Linguistics in Britain: Personal Histories* (pp. 228–238). Oxford; Boston: Wiley.

23. Perera, K. (1984). *Children's writing and reading: analysing classroom language*. Oxford: B. Blackwell in association with A. Deutsch.
24. Quirk, R. (2002). Randolph Quirk. In K. Brown. & V. Law, (Eds.), *Linguistics in Britain: Personal Histories* (pp. 239–248). Oxford; Boston: Wiley.
25. Robins, R. (1985). Linguistics in 1984: retrospect and prospect. In N. Smith (Ed.), *Linguistics and Linguistic Evidence* (pp. 1–17). Newcastle upon Tyne: Grevatt and Grevatt.
26. Smith, N. (2005). *Language, frogs and savants: more linguistic problems, puzzles and polemics*. Oxford: Blackwell.
27. Stubbs, M. (1986). *Educational linguistics*. Oxford: Blackwell.
28. Stubbs, M. (1989). The role of the linguist in the political and ideological context of national language planning. In J. Bourne and T. Bloor (Eds.), *Kingman and the Linguists* (pp. 20–24). Birmingham: Committee for Linguistics in Education.
29. Walmsley, J. (2008). "... a term of opprobrium": twentieth century linguistics and English philology. *History of Linguistics 2008. Selected Papers from the Eleventh International Conference on the History of the Language Sciences (ICHoLS XI)*. Potsdam: Ed., G. Hassler; Benjamins: Amsterdam etc. [SiHoLS 115].

РЕЗЮМЕ

Комочкова Ольга. Развитие лингвистики во второй половине XX – начале XXI века в Великобритании.

В статье рассмотрена проблема развития лингвистики во второй половине XX – начале XXI века в Великобритании. В ходе научного поиска рассмотрены материалы научных трудов ведущих британских ученых (Дж. Вомзли, Дж. Лайонза, Р. Хадсона и др.). Автор проанализировала деятельность британских лингвистических организаций, в частности Ассоциации лингвистики Великобритании, Филологического общества, Британской ассоциации прикладной лингвистики. На основе исторического анализа автор определила четыре этапа развития лингвистики во второй половине XX – начале XXI века в Великобритании.

Ключевые слова: лингвистика, Великобритания, Филологическое общество, Ассоциация лингвистики Великобритании, Британская ассоциация прикладной лингвистики.

SUMMARY

Komochkova Olga. Development of linguistics in the late XX – the early XXI century in Great Britain.

The article deals with the problem of linguistics development in the late XX – the early XXI century in Great Britain. While researching, the materials of scientific works by leading British scholars have been considered. The author has analyzed the activities of British linguistic organizations, in particular, the Linguistics Association of Great Britain, the Philological Society, the British Association for Applied Linguistics. Based on historical analysis, the author has identified four stages of linguistics development in the late XX – early XXI century in Great Britain: the first stage (1928–1958) – formal recognition of linguistics as an independent scientific branch, establishment of linguistics departments at universities, introduction of curricula for training future linguists; the second stage (1959–1977) – establishment of the Linguistics Association of Great Britain, which introduced the systematic organization of scientific linguistic conferences, innovative forms of interaction between conference participants (sections-meetings, workshops, teach-ins, language tutorials, themed sessions), established Journal of Linguistics, profiling of linguistic associations; the third stage (1977–2000) – the search for new forms of interaction between specialists in

linguistics and authorities, legislative support of these scholars (establishment of the British National Committee for Linguistics, the Committee for Linguistics in Education, the Committee of the Joint Societies for Linguistics, the Association of Heads and Professors of linguistics); inconsistency in professional steps by the representatives of the above-mentioned organizations, which has led to elimination of most of them); the fourth stage (2000 – present time) – an active collaboration of Linguistics Association of Great Britain with the Subject Center for Languages, Linguistics and Area Studies, development of Subject Benchmark Statement for Linguistics, introduction of the UK Linguistics Olympiad, founding of the Undergraduate Linguistics Association of Britain). Prospects for further research are seen in a thorough analysis of professional training of the future specialists in linguistics, in particular the content and organizational and pedagogical basis of professional training of linguists at British universities.

Key words: *linguistics, Great Britain, Philological Society, Linguistics Association of Great Britain, British Association for Applied Linguistics.*

УДК 373(091):2-47-025.1(477+4)

Юрій Тарабан

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-8895-3751

DOI 10.24139/2312-5993/2017.06/025-038

ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛЕЙ РЕЛІГІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ

На основі аналізу теоретичних досліджень подано характеристику базового поняттєво-термінологічного апарату, концепцій та основних тенденцій розвитку релігійної освіти західноєвропейських країн. Спираючись на дані розвідок провідних європейських фахівців, описано концептуальні моделі релігійної освіти, що реалізуються в межах сучасної європейської системи освіти. Подано характеристику моделей релігійної освіти України. Указано механізми впливу релігійної освіти на формування духовно-моральних цінностей та переконань особистості.

Ключові слова: *концептуальні моделі, освіта, релігійна освіта, виховання, релігія, духовність, мораль, формування особистості.*

Постановка проблеми. Розвиток сучасного українського суспільства характеризується процесами глобалізації та інтеграції в європейський культурно-освітній простір, що має сформовану систему базових цінностей та переконань.

Тематика освіти та виховання, місце релігії в ній має особливе значення завдяки ролі, яку відіграє остання у формуванні загальної картини світу, особистих переконань, емоційно-вольової і мотиваційної сфер особистості, соціальної та індивідуальної поведінки людини.

Формування особистості – це складний багатовимірний процес, у якому відбувається соціалізація людини, створюються умови для успішного